

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כ, תשכ"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כ, תשכ"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

הערה לעניין "מכל מקום"

ב"ז באכר בספרו "ערכי מדרש", בחלק הראשון, מזכיר מכל מקום בהערתו לערך מקום (עמ' 117 בהוצאה הגרמנית; עמ' 81 בתרגום העברי). בגוף הערך הזה הוא דן במקום במשמע "מקום במקרא", אבל בהערה הנ"ל הוא עומד על מקום במשמע אחר, והוא עניין, שלמדים ממנו שמסיקים מסקנה ממנו. לכך הוא מביא מלשונם של התנאים את הביטויים "ממקומו הוא למד" (משנת מכות ג, טו) ו"ממקום שבאת" (מכילתא לא, יג; תוספתא שבת טז, טז). על לשון מכל מקום עומד באכר שם רק מצד שימושו האחד — להורות, שהמצווה הנלמדת מן המקרא, מוחלטת היא — ומזכיר לכך מן המכילתא את המקומות האלה: יב, טו; כ, יב; כא, ג. נראה, שיש להסתייע בדברי באכר ולכרוך מכל מקום במובנו המושאל (היינו שלא לגבי מקום ממש) עם מקום שבלשונות "ממקומו הוא למד" ו"ממקום שבאת" הנ"ל. מה מקום כאן פירושו "עניין", אף מכל מקום עשוי להתפרש: מצד כל עניין, מכל צד, על כל פנים וכיו"ב.

ויש להזכיר, שבמילון בן-יהודה (ערך מקום, עמ' 3272א) באים ביחד כמה שימושים וצירופים של המלה, שכנראה קשורים הם זה עם זה קשר משמעי: מה מקום ל... ("מה מקום לתפילה זו" — ברכות ד, ב); מקום ש... כגון: ("מקום שיפה כוחו" — כתובות ח, ד); כל מקום ש... מכל מקום במובן "בכל אופן".

בן-יהודה מביא גם את לשונו של ר' שמעון מן

התוספתא (ב"מ ג, יד): אף כשאמרו טלית קונה דינר זהב מכל מקום כך הלכה אבל אמרו... — ברייתא זו נמצאת (בקצת הרחבה) גם בבבלי ב"מ דף מח ע"א ודף מט ע"א, ואילו שם דף עד ע"ב רק חלקה השני, והוא מתחיל: מכל מקום כך הלכה, אבל אמרו... וברור, שלפנינו מכל מקום, הבא בראש היחידה, שהוא שייך אליה. מעניין, שמשפט זה בתוספתא והמשפט שהביא קדרי מן התוספתא (לעיל, עמ' 108) — שניהם ר' שמעון בן גמליאל אמרם.

יצחק אבינרי

"בקו הבריאות"

א.. כלי שני כובש מקום ראשון

כלל גדול הוא, שפתגם או ביטוי השגור בפי הבריות, אם יש לו מקור בכתב, הרי המקור עצמו גם הוא מן הנפוצים והידועים. משום זה לא ייפלא, אם לפעמים אף פתגם מקראי נעשה לדיבור שגור לא בזכות המקרא עצמו, אלא בזכות מקור מאוחר, שזכה להיות עממי יותר. למשל: "בנפול אויבך אל תשמח" נעשה לדיבור שגור לא בזכות ספר משלי, אלא בזכות "פרקי אבות", הנקראים בשבתות הקיץ. כיוצא בזה שבברי פסוקים שונים ששובצו ב"לכה דודי". מובטחני, שכל יהודי, שאינו בקי במקרא, אם ישאלוהו היכן נאמר "זהו למשיסה שוסיך" או "כמשוש חתן על כלה" וכדומה — ישיב בלא פקפוק: ב"לכה דודי"...

ואם במקרא כך — בתלמוד על אחת כמה וכמה. מן